

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**  
**Министерство образования Республики Тыва**  
**МУ Управление образования Тес-Хемского кожууна**  
**МБОУ Кызыл-Чыраанская СОШ**

РАССМОТРЕНА:

На педагогическом совете

Протокол № 41

от «25» августа 2025 г.

СОГЛАСОВАНА:

Зам.дир.по УВР

Донгак  
/Донгак Е.М./

«02» сентября 2025 г.

УТВЕРЖДЕНА:

директором школы:

Эрендей  
/Эрендей А.В./

Приказ № 4

«02» сентября 2025 г.



**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА**

учебного предмета «Родная /тувинская/ литература»

для обучающихся 8 класса

Ак-Эрик, 2025 г.

## Тайылбыр бижик

### Тыва чогаал

#### 8 класс

8 дугаар класска Тыва чогаал эртемниң өөредилге-методиктиг комплекзинге хамааржыр ажылчын программа «Кол ниити өөредилгениң 5–9 класстарыга «Төрээн (тыва) чогаал» эртемниң чижек өөредилге программасынга» (улаштыр – Программа) даянып, 8-9 класстарның «Тыва чогаал» өөредилге номнарынга дүүштүр кылдынган.

Өөредилгениң Федералдыг күрүне стандартызының (улаштыр –ӨФКС) «Родной язык и родная литература» деп өөредилге кезээнде киирген «Төрээн чогаал» эртемин шиңгээткениниң түңнелдерин кичээнгейге алган.

Программада Россия Федерациязының хамаатызының мөзү-шынар сайзыралынга болгаш кижизидилгезинге хамаарышкан Концепциясында айыттыг чүүлдерни болгаш Тыва Республиканың регионалдыг, этнокультурлуг онзагайларын, ол ышкаш Россия чоннарының хамааты ниитилелинге хамаарышкан эп-сеткил каттыштырылгасы, культуралар аразында чөптүг харылзаа тургузар сорулгаларының бүгү байдалдарын барымдаага ап, өөренип көргөн.

Чижек Программаның кол таваа кылдыр дараазында хоойлу, доктаал, саавырлар алдынган:

- Конституция Российской Федерации (с изменениями на 01.07.2020 г.) ст. 26;
- Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федеральный закон от 03.08.2018 г. № 317-ФЗ «О внесении изменений в статьи 11 и 14 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации»;
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 16 ноября 2022 №993 «Об утверждении федеральной образовательной программы основного общего образования»
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 12. 08. 2022 №732 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт среднего общего образования, утвержденный приказом Министерством образования и науки Российской Федерации от 17 мая 2012г. № 413»

– Конституция Республики Тыва (с изменениями на 12.04.2019

г.) ст.5, 24;

– Закон ВХ-I «О языках в Республике Тыва» от 31.12.2003 г.

№ 462 (с изменениями на 12.04.2019 г.);

– Закон Республики Тыва от 21.06.2014 г. № 2562 ВХ-1 «Об образовании в Республике Тыва» (с изменениями на 02.06.2019 г.).

Төрээн (тыва чогаал) эртеми – Тыва Республиканың школаларының өөредилге планында кирип турар кол эртемнерниң бирээзи. Уругларның делегей көрүүшкүнүн делгемчидеринге, хамааты угаан-бодалын, иштики сагыш-сеткилин хевирлээринге ук эртемниң салдары улуг.

### **ТӨРЭЭН (ТЫВА) ЛИТЕРАТУРА ЭРТЕМИН ӨӨРЕДИРИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ**

Сорулга: төрээн (тыва) чогаал эртеминге даянып, сагыш-сеткил, делегей көрүүшкүнү делгем, чаагай үзел-бодалдыг, чогаадыкчы аргашинектиг, кижилер аразында харылзажылганың бүгү кылдыныгларын билир, бедик хамааты туруштуг кижини өөредип, кижизидип, сайзырадырынга таарымчалыг байдалдарны тургузары.

Сорулгаларын күүседириниң аргалары:

– амыдыралды бүгү талалыг онзагай көргүзөр уран чүүлдүң бир хевири болур чечен чогаалды чүгле сагыш-сеткил хайныышкыны-биле хүлээп номчуурун эвес, а номчаанын ханы сайгарып, бодунуң бодалын (туружун) бадыткалдыг тайылбырлап база өскелерниң туружун (бодалын)

дыңнап, өөренип, деңнеп өөрениринге чаңчыктырары;

– чогаал, сөзүглел төрээн чонунуң ыдыктыг үнелериниң, чаңчылчаан амыдыралының үндезинин илереткен чепсек дээрзин билиндирери;

– төрээн (тыва) болгаш Россия чоннарының биче буурай база делегей чоннарының чогаалдарын сайгарып өөрениринге төрээн дылдың үнезин, ооң эгээртинемес байлаан меделердии-биле ажыглап өөренирин билиндирер ажылдар;

– чечен чогаал авторнуң онзагай, бот-тускайлаң, уран-чечен делегейи, уран чүүлдүң бир хевири дээрзин таныштырар ажылдар;

– чогаал эстетиктиг болгаш мөзү-шынар илередир чепсек дээрзин тодарадыр ажылдар;

- тема болгаш идеяны тодарадырынга сөзүглелдин уjur-утказын, дылының уран чурумалдыг аргаларының, тургузуунун онзагайын, бижиттинген аянын тодарадыр ажылдар;
- тыва чогаалды өске чогаалдар-биле, уран чүүлдүн өске хевирлерибиле деңнеп сайгарар ажылдар;
- уругларның чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр ажылдар;
- класска азы бот-тускайлаң номчаан чогаалдарынга хамаа-рыштыр шүгүмчүлелдиг чүүлдерни, үнелелдерни бодунун деңнели-биле угаап-бодап, шын чугаалап, бижип өөрениринге чаңчыктырар ажылдар;
- чогаалда чуруттунган амыдыралды бүгү талазындан өөренип көрүп, чогаал маадырларынга, хөделиишкиннеринге хамаарыштыр бодунун хамаарылгазын, туружун илередип өөренирин хевирлээр ажылдар;
- аас болгаш бижимел ажылдарга бодалын чогаал сөзүглели-биле бадыткап, тода илередип өөредиринге угланган ажылдар;
- бижимел чугааның хевирлерин (тоожуушкун – бердинген чижекке дүүштүр сөзүглелди тургузары; угаап-сайгарары – айты-рыгларга бижимел харыы бээри; тодарадып бижири – маадырның ха-рактеристиказын тургузары) күүседип өөрениринче угланган ажылдар;
- бодунун көрүжү-биле сөзүглел чогаадып шыдаар база чуруктарга даянып, чогаадыкчы арга, мергежилди сайзырадыр ажылдар;
- өске чоннарның ёзу-чаңчылдарын сонuurгаар, кижилер-биле эпигчөптүг харылзажылганы кижизидеринче угланган ажылдар;
- кандыг-даа чогаалдарны номчуп, амыдыралчы билиглерни шиңгээдип ап, хостуг үезин шын ажыглап өөредир ажылдар;
- чечен чогаал – чогаалчының (авторнун) делегейи, ооң амыдыралды номчукчуга таныштырарының хуу көрүжү дээрзин уругларга таныштырары, угаан-медерелинге быжыглаар ажылдар;
- номчаан чүүлүн сайгарылгалыг хүлээп ап көрүп, бодунуу-биле тайылбырлап билиринге чаңчыктырар ажылдар;

- чечен чогаалды меделдиг, утказын ханы билип номчууру ажыктыг, өөредиглиг, кижизидилгелиг дээрзин билиндирип, бот-тускайлаң ном номчуурунга хереглелин хандырып, чаа чогаалдарны сонуургап номчуурунга кижизидер ажылдар;
- тыва дылынга, ёзу-чаңчылдарынга хумагалыг болурун кижизидер ажылдар;
- чогаалдарга болгаш уран чүүлдүң өске хевирлеринге даянып, кижизиг аажы-чаңга, хамааты бот-меделери бедик, төрөөн чуртунга шынчы чорукка кижизидер ажылдар;
- өөреникчилерниң аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыр ажыл-чорудулга.

**Календарь-темалыг планнашкын Тыва чогаал 8 класс 68 ш**

Тема	Өөреникчилерниң күүседир уjurлуг кол-кол ажыл-чорудулгазы	Бажыңга онаалга	Шагы	Эрттирер үези	
				План	Факт
Чогаал дугайында сөс	Кижиниң иштики делегейин база долгандыр делегейни шинчилээриниң уран аргазы – чечен чогаал, ол уран чүүлдүң бир хевири дээрзин илередири. Чечен чогаалдың кижиниң мөзү-шынарының, эстетиктиг көрүжүнүн хевирлеттинеринге, угаанбодалының делгемчииринге салдарын билири. Уран сөстүң мөзү-шынар, эстетиктиг көрүш, угаан-бодал сайзырадыр күштүг талаларын билири. Ниитилелдиң болгаш чогаалчының чогаадыкчы көрүжүнүн аразында харылзаалыын тодарадыры	Номчуттунар	1	05.09.	
Сарыг-оол С. А. «Улуг-Хемим» Чогаал теориязы: Шүлүглел	Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыры. Лириктиг маадырның омур-хевири болгаш Улуг-Хемниң чурумалын көргүскениниң онзагайын сайгарып ажылдаары, оларның чогаал идеязын илередиринге салдарын тодарадыры. Шүлүглелдиң композициязы-биле ажылдаары. Лириктиг маадыр болгаш хем чурумалын өске чогаалчыларның ажылдарын деңней сайгарып ажылдап билири. Чогаалчының ажылдарында төрөөн чериниң төөгүзү, сайзыралы-биле холбаалыг онзагайын тодарадыры. Өөрөнгө литература теориялыг терминнер, билиишкиннерни билири. Чогаалды шээжи-биле аянынг номчууру	1.Шүлүглелдиң 1-ги эгезин доктаадыр 2.13 дугаар арында 4 дугаар айтырыгга бижимел харыы бээр 3.Чурук чуруур 4.Дүрүм өөренир	4	05, 12,19,19.09.	
Кюнзегеш Ю. Ш. «Дыт»	Дылдың чурумалдыг аргала-рының чогаалга салдарын тодартпышаан, чогаал сайгарылгазын күүседире. Кижиле бойдустуң быжыг харылзаалыын, шүлүктүң философчу утказын билири. Лириктиг маадырның омурунга, ооң бот-хуунун иштики чугаазынга үнелел бээр. Бодунуң билип турары-биле, мөзү-шынар, чарашты хүлээп алыр	1.Шүлүктүң дылының уран-чечени. 2.Шүлүктү шээжилээр.	2	26,26.09.	
Кюнзегеш Ю.Ш.	«Чөөн чүк» деп билиишкинниң делгем утказын	1.19 дугаар арында 5	2	03,03.10.	

«Чөөн чүктүн кижизи мен»	чогаалчының ажыглаанын тодарадып билири. Символиктиг оворларның ужур-утказын илередири. Шүлүктүн темазы болгаш идеязын тодарадырынга шүлүктүн бижиттинген аянының онзагайын, дылдың чурумалдыг аргаларының салдарлыын билири. Чогаалды шээжи-биле аянынг номчууру	дугаар айтырыгга бижимел харыы бээр 2.Чогаадыг «Төрээн черимниң онзагайы»			
Доржу М. Б. «Даг эзири»	Амыдыралдың үнезин илереткениниң онзагайын, чогаалда көдүртүнген чидиг айтырыгны чогаал сөзүглелинге даянып тодарадып билири. Новелланың темазын болгаш идеялиг ужур-утказын тодарадыры. Маадырларның, ачаның болгаш эзирниң овор-хевирлерин чергелештир сайгарып билири. Символиктиг оворларның ужур-утказын тодарадып билири. Улугларның өөредиглиг чагыгларын сактып ап, хүлээп билири. Тыва литературада новелла жанрының сайзыралынга чогаалчының үлүүн илередип билири	Ачазының чагыгларынга хамаарыштыр бодуңарның бодалыңарны илерединер	1	10.10.	
Сүрүң-оол С. С. «Брла, Хемчик»	Чогаалды аянынг номчууру. Шүлүктүн темазы болгаш идеязын тодарадырынга авторнуң оворунуң салдарын тодарадып билири. Чогаалдың бижиттинген аянының онзагайын, дылдың чурумалдыг аргаларының идеялиг салдарлыын сайгарып билири	1.26 дугаар арында 3 дугаар айтырыгга бижимел харыы бээр 2.Төрээн хемим аялгазы» кыска чогаадыг	2	17,17.10.	
Кенин-Лопсан М.Б. «Хүтгүн ужары» Түңнел кичээл	Шүлүктүн тургузуунуң онзагайын, уран чурумалдыг аргаларының дээштиин, идея ажыдарынга салдарлыын тодарадып билири. Лириктиг маадырның оворун база Хүт ужарының чылдың аңгы-аңгы үелеринде дылдың чурумалдыг аргалары-биле илереткенин тодарадып билири. Хүт чурумалын болгаш кижиниң иштики сеткилин деңнелгелиг сайгарып билири	28 дугаар арында 4 дугаар айтырыгга бижимел харыы бээр	2	24,24. 10	
Кудажы К-Э. К. «Таңды кежи»	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын, ооң композициязын, дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының онзагайын идея ажыдарынга ажыглаанын тодарадып, сайгарып билири. Чолдак-Кадай болгаш Көк-Кадай кырган-авайларның өөредиглиг чугааларының чогаалдың идеялиг утказын, темазын ажыдарынга салдарлыын тодарадып билири. Маадырларның иштики	1.Чогаалдың маадырларының овор-хевирин с айгарар. 2.Чурук чуруур 3. Ук чогаалда улустуң аас чогаалын	3	07,07,14.11.	

	делегейин чогаал сөзүглелинге даянып, ажыдып билири. Чоннуң ёзу-чаңчылдарын шингээдип, амыдыралга ажыглап чоруурунга, дириг амытаннарга хумагалыг болурунга кижизиттинери. Чогаалга план тургузуп билири база план ёзугаар эдерти чугаалап билири	ушта бижиир 4 Оран-делегейге, тайга-таңдыга ххамаарышкан йорээлдер чогаадыр			
Байсалова З. С. «Тайга ээзи»	Чогаалдың аас чогаал-биле харылзаалыын, үндезинниин тодарадып билири. Сөзүглел-биле ханы ажылдап өөренири. Чогаал темазынга даянып, ханы, сайгарылгалыг угаап боданып чаңчыгары, бодалдарын хостуг илередип билири. Чагыг сөске даянып, философчу угаап боданырын сайзырадыры, аас чугаага бодалды бадыткалдыг, чиге чугаалап өөрениринге чаңчыгары. Тоожукчу маадыр болгаш «эр сөс» деп билиишкинни деңнелгелиг тайылбырлап билири. Чогаалдың дылы, авторнуң стили болгаш дылдың чурумалдыг аргаларының онзагайын тодарадыры	1.37 дугаар арында 2 дугаар айтырыгга бижимел харыы бээр 2 «Сөлээн сөс, керткен ыяш» кыска чогаадыг	2	14, 21.11	
Намзырай З. А. «Дуруяалыг-Шөл»	Шүлүктү аянынг номчууру. Шүлүк чогаалының онзагайын сайгарып чаңчыгары. Идеяны илередириниң аргаларын билири. Чогаалдарны деңней сайгарып өөрениринге чаңчыгары. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың идеязын илередиринге салдарлыын сайгарып билири. Аңгы-аңгы чогаалчыларның бойдус темазынга бижиттинген чогаалдарын сайгарарынга идепкейлиг киржири	Дылының онзагайын сайгарар.	1	21.11	
Кудажы К-Э. К. «Тараа»	Чогаал адының, эпиграфтың идеялиг утка илередиринге салдарын сайгарып билири. Чогаал маадырларының аразында харылзаалар, чогаалда болуушкун, девискээр дугайында билигни шингээдип, бот-тускайлаң ажылдап билири. Суваңның оворхевириин то-дарадып, ада кижизидилге дугайында чугаа тургузуп билири. Найырал темазын чырытканын илередири. Сөс-биле ажылдап өөрениринге чаңчыктылары. Чогаалга план тургузуп, долу азы шилилгелиг сайгарылга кылыры. Аас, бижимел ажылдарны күүседип чаңчыгары	1.Чогаалда маадырларга характеристика 2. Төлөвилел «Тараа-чемгекрикчи» 3. Тес тургузар	3	28,28.11.05.12.	
ЧС Чогаадыг «Тарак-			2	05, 12. 12.	

оол мээң ынак маадырым					
А.Үержаа «Ажыл»	Шүлүктүң идеялиг утказын тодарадып, тургузуунун онзагайын, бижиттинген аянын болгаш дылдың уран чурумалдыг аргаларының ажыглалын илередип билири. Сөс, ооң утказының ханы, делгемин илередип билири. Чогаалдың кижизидикчи салдарын сөзүглелге даянып, тодарадып билири. Чогаалчы дугайында медээлер чыып, бот-тускайлаң ажылдап билири. Авторнуң көрүжү, авторнуң туружу деп билиишкин-биле ажылдап өөренири. Угаапбоданыышкынныг бижимел ажылды күүседип билири		1	12.12.	
ҚДН А Үержааның бойдус лириказы	Бойдус лириказынга бижиттинген чогаалдарының сайгарылгазы	Шүлүк доктаадыр	1	05. 12.	
Көк-оол В. Ш. «Самбажык»	В.Көк-оолдуң чогаадыкчы ажыл-херээ-биле таныжып, билип алыры. Чогаалда болуушкуннарның төөгүлүг үндезинниин тодарадып билири. Тывага аңгы демиселин, чоннуң коргуш чок маадырлыг чоруун шииде көргүскениниң онзагайын тодарадып билири. Маадырлар болгаш оларның иштики делегейи, улустуң аас чогаалы-биле харылзаалы деп билиишкиннерни сайгарып билири. Шиин чогаалын рольдап номчуурунуң аянын шиңгээдип билири. Детальдарның, бойдус чурумалының чогаалдың идеялиг утказын көргүзеринге салдарын тодарадып билири. Шиин жанрынга хамаарышкан теориялыг терминер, билиишкиннерни билири. Чогаал маадырларынга аас, бижимел үнелел берип билири. Чечен чогаалдың сөзүглелинге даянып, чогаалдың идеялиг утказын, чогаалчының чечен көрүүшкүнүн уран чүүлдүң өске хевирлери-биле холбаштырып сайгарып билири	1. Чогаалда улустуң аас чогаалы 2.Тест тургузар 3.Архаизмнерни тывар 4.Чурук чурруур «Алдан-маадырларның турлаа»	4	19, 19, 19,26. 12.	
Түңнел кичээл		2-ги улдуңда өоренген чүүлүн катаптаар.	1	26.12	
Сарыг-оол С.А. «Чечен биле Белекмаа» Шиин дугайында билиг	Номчаан чогаалының утказын, дылының чеченин, өске чогаалдар-биле ылгалдыг болгаш дөмей талаларын билири. Чогаалды кезектерге чарып, план тургузуп билири	Жанр харыылаар.	3	16,16,23. 01.	

	талазы-биле онзагайын илередип, либретто деп билиишкинни тайылбырлап билири. Дылдың чурумалдыг арга-ларының чогаалда салдарлыын, улустуң аас чогаалы-биле холбаалыын сайгарып билири. Чогаалды рольдарга хуваажып, аянынг номчууру. Чогаалдың утказынга дүүштүр диалог болгаш монолог чугааны тургузуп билири. Тыва улустуң чаңчылдарын көргүскенининг кижизидикчи дээштиин илередири. Р. Д. Кенденбильдин «Чечен биле Белекмаа	2. Маадырларга характеристика 3. Дүрүм өөренир			
Шиллер Ф. И. «Кара сагыш болгаш ынакшыл»	Шиллерниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы-биле таныжары. Шииниң темазын, идеязын тодарадып билири. Чогаалдың сюжедин аас-биле дамчыдып билири (план ёзугаар долу азы шилилгелиг). Чогаал сюжединиң төөгү-биле харылзаалыын тодарадып, тыва чогаал-биле деңней сайгарып билири. Библиотека болгаш Интернет-курлавырлар-биле ажылдап билири	Чогаалдың сюжединг бижиир	1	23. 01.	
А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннуң чагыы»	Авторнуң чогаадыкчы намдары-биле делгем таныжары. Чогаалдың аас чогаалы-биле холбаазын илередири. Кускуннуң символиктиг овурун чогаалда ажыглаанының онзагайын билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың тема болгаш идея илередиринге салдарлыын сайгарып билири. Философчу уткалыг чогаалдың кол бодалын бадыткалдыг чижектерлиг илередип өөренири. Чогаалда көдүртүнген чидиг айтырыгны, чагыг бүрүзүнүң символиктиг утказын тодарадып билири. Чогаалчының хууда чогаадыкчы стилин бадыткалдыг чижектер-биле тодарадып билири	1. Чагыг лврны ушта бижип алып 2. Дылының уран-чечени	2	30,30. 01.	
КДН Өлчей-оол М. К. «Телевир» өске-даа чечен чугаалары	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыры. Чогаалда мөзү-шынар айтырыын көдүргени болгаш ону номчукчуга таныштырганының онзагайын сайгарып билири	1. Чогаалда мөзү-шынар айтырыы 2. Кроссворд	2	06,06.02.	
М. Б. Ховалыг «Ыдыктаан тук» Чогаал теориязы. Барымдаалыг	Тоожунуң идеялиг утказының ханызын, темазының чугулазын илередип билири. Чогаалдың жанрының онзагайын бадыткалдыг чижектер-биле тодарадып билири. Чогаалды төөгүлүг хүннер-биле холбаштырып	1. Чурук чуруур 2. 14-кү Далай-Лама башкы дугайында медээ	3	13, 13, 20. 02.	

чогаалдар	тайылбырлап билири. Ыдыктыг Далай-лама XIV башкының чагыгларын делгем угаап билири. Тыва литературада барымдаалыг чогаалдар-биле таныжылга	3. Номчуттунар			
Барымдаалыг чогаалдар дугайында билиг		1.Номчуттунар 2.Дүрүм өөренир	2	20,27.02.	
Сарыг-оол С.А. «Херээжен»	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыры. Авторнуң туружун, бодалын, сагыш-сеткилин тодарадып билири. Шүлүктүң тургузуунуң онзагайын тодарадыры, чоннуң ырызы бооп чоруурун билири. Аңгы-аңгы чечен чогаалдарда болгаш уран чүүлдүң өске хевирлеринде ава дугайында теманы чырыдып чоруурунуң чоок, онзагай талаларын илередип билири. Шүлүктү аянның номчууру, ырлап күүседери	1 Шүлүктү шээжилээр.	1	27. 02.	
Сарыг-оол С. А. «Авамның ынак оглу»	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Орус, тыва чоннар аразында найырал темазын ажытканының, чогаалдың бижиттинген аянын, дылын бот-хуузуңда азы демнежип сайгарып билири. Кол маадырларның овор-хевиринге үнелел бээри. Чогаалда портрет, детальдарның идеялиг утка илередиринге ужур-утказын илередип билири. Шүлүктүң композициязының онзагайын сайгарып билири. Шүлүктү шээжи-биле аянның номчууру	Шүлүктү доктаадыр	1	06.03.	
Пушкин А.С. «Тураскаал»	Лириктиг чогаалды сайгарып билири. Шүлүкчү болгаш шүлүк деп темага хамаарыштыр бодунуң бодалдарын илередип билири. Шүлүкчүнүң туружу, сөстүң күжү болгаш уран чечен чогаалдың дээштии деп билиишкиннерни сайгарып билири. Тыва дылче очулгада дылдың чурумалд	Чогаалды сайгарар.	1	06. 03.	
Танова Е.Т. «Иениң салым-хуузу» (тоожудан үзүндү)	Салым-чаяанныг херээжен чогаалчы Е.Т. Танованың чогаадыкчы ажыл-херээ-биле таныжылга. Чогаалдың жанрын тодарадыры. Чогаалга план тургузуп билири, цитаталар ушта бижири. Тайылбырлыг номчулганы күүседери. «Талантылыг ада-ие – талантылыг ажы-төл» деп темалыг ажык чугаага киржилгелии. Эпистолярлыг жанр деп билиишкин-биле таныжылга. Чечен чогаал	1.«Чеди хуулгаазын» төлевилел 2. 196 дугаар арында 6 дугаар айтырыгга харыылаар. 3.Викторина тургузар	4	13, 13,20,20.03	

	болгаш уран чүүлдүн өске хевирлери деп теманы тодарадып билири				
Түңнел кичээл		3-кү улдуңда өөрөнгөн чүүлүн катаптаар	1	27.03	
Даржай А.А. «Авамга чечээм» Боодал сонет	А.А. Даржайның тыва литературада үнүн тодарадып билири. Ава дугайында теманы чырытканының онзагайын илередип билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың идеязын илередиринге салдарлыын сайгарып билири. Сонет жанрының чечен чогаалдың өске хевирлеринден ылгап билири. Чечен чогаалдың кижизидилгелиг салдарлыын бадыткалдыг чижектерлиг сайгарып билири	Үзүндү шээжилээр.	1	10. 04.	
Дуюнгар М. М. «Авамның тону»	Чогаалдың адының символиктиг ужур-утказын тайылбырлап билири. Мөзү-шынар болгаш ниитилелде социал теманы чырыдарыңга чогаалдың онзагай талаларын илередип билири. Идейлиг утка илередиринге портрет, деталь болгаш дылының уран чурумалдыг аргаларының салдарын билири. Чогаалда ханы, философчу утканы шингээдири, сайгарып билири. Бодалдарын дыңнакчыга чедингир, дес-дараалашкак, билдингир, тода чугаалап билири	1.221 дугаар арында 1 дугаар айтырыгга харыылаар. 2. Чурук чуруур	2	10,17.04	
Намзырай З. А. «Авам мени манап оرار»	Шүлүктүң темазын болгаш идеязын сөзүглелге даянып тодарадып билири, шүлүк чогаалын сайгарары. Өөрөнгөн чогаалдарының ниити болгаш ылгалдыг талалары, онзагайыңга хамаарыштыр бот-тускайлаң түңнел үндүрүп билири. Шүлүктү аяңныг номчууру	Шүлүктү шээжилээр.	1	17.04	
Куулар Ч.Ч. «Шораан»	Мөзү-шынар болгаш ниитилелде социал теманы чырыдарыңга авторнуң үлүг-хуузун илередип, чогаал сөзүглелинге даянып, сайгарып билири. Тоожунуң бижиттинген төөгүзүн, кол маадырның прототивиниң, ооң амыдыралчуртталгазының дугайын билири. Маадырның иштики делегейин илередиринге детальдарның, бойдус чурумалының база өөредилгеге, чараш чүүлге хандыкшылының кижизидикчи салдарлыын тодарадып	1.Шораанның бойдус-биле харылзаазын авторнуң көргүскени 2. Тест тургузар 3.Чурук чуруур 4.Дыңнадыг «Солаан Базыр-оол деп	4	24,24.04 08.08.05.	

	билири. Тыва чоннуң амыдырал дугайында философчу бодалдарының тодарап кээрин билири. Сюжет болгаш композицияны сайгарып билири	кымыл?»			
Чамыян К. Д. «Ханы дазыл»	Тоожунуң сюжет болгаш композициязын сайгарып билири. Чогаалда көдүртүнген айтырыгга авторнуң туружун илередип билири. Ниитилелде элээдилер болгаш адаиелер аразында мөзү-шынар айтырыгларының чидиг талаларын илереткениниң чугулазын билип, боттарының хире-шаа-биле сайгарары. Кол маадырның иштики делегейин ажыдарыңга детальдарның, бойдус чуру-малының салдарын тодарадып билири	1. 281 дугаар арында 7 дугаар айтырыгга харыылаар. 2. Тест тургузар 3. Берге кижизидилгели г кижилерге силеррнит сүме-чагыыңар. 4. Чогаалда аас чогаалы	3	15,15, 22.05.	
Ооржак Л. Х. «Өңнүт кижиги»	Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыры. Мөзү-шынар болгаш ниитилелде социал теманы чырыдарыңга чогаалдың онзагай талаларын илередип билири. Монолог чугааның, портрет, деталь болгаш дылының уран чурумалдыг аргаларының чогаалда ханы, философчу утканы илередиринге салдарын билири. Ава болгаш ажы-төл темазын, кижилер аразында харылзааларны көргүскениниң кижизидикчи салдарын сайгарып билири	Чогаадыг Авамга мөгейиг»	1	22.05	
Ховалыг А. Х-О. «Үш үне»	Шүлүктүң адының символиктиг утказын сайгарып билири. Чогаалда авторнуң туружун: төрөөн черинге, чонунга база ие дылыңга ынакшылын илередип билири	Шүлүктү сайгарар	1	26. 05.	
Гамзатов Р.Г. «Дыл»	Расул Гамзатовтуң «Мой Дагестан» деп ному-биле таныжары. Шүлүктүң тема болгаш идеязын тодарадып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың идеязын илередиринге салдарлыын сайгарып билири	Шүлүктү доктаадыр	1	26. 05.	
Түңнел кичээл. СТМ (сагынгырлар,	Аудио болгаш видео хевирлерде чогаалдарны сонуургап, дыңнап, сайгарып билир. Чыл дургузунда өөрөнгөн билиин	4-кү улдуңда өөрөнгөн чүүлүн катаптаар,	1	27. 05.	

тывынгырлар маргылдаазы)	камгалап билири. Катаптаашкын, янзы-бүрү үндезиннерден видео-материалдар көөрү. Бодунун чогаадыкчы, улус-биле харылзажыр болгаш оон-даа өске арга, мергежилин сайзырадып, чөптүг ажыглап билири. Бодунун болгаш эштериниң билиин үнелеп билири. Чогаал номчуурунга сонuurгалды. Интернет четкизинде медээлерин сонuurгаары: URL: <a href="http://tuvancenter.com/o-nas/">http://tuvancenter.com/o-nas/</a>	номчуттунар.			
--------------------------	--	--------------	--	--	--

Протнуровано, пронумеровано  
скреплено печатью  
всего страниц 13  
« 02 » 09 2025 Г.

